

entrevista

«L'esperit de l'excursionisme va dur a Girona una voluntat de creativitat i progrés»

Text > **JORDI DALMAU**

Es valora la muntanya com a reserva d'alta estètica i emblema de fortalesa. També és una escola humanística, perquè treballa els signes de la personalitat. Josep Cristòfol des de molt jove va posar el cor a les muntanyes gironines, que no eren les seves, perquè ell és fill de Lleida (1933), però per la Guerra Civil espanyola, quan tenia cinc anys, un tren de refugiats que fugien dels bombardeigs va portar-lo a Girona, juntament amb la seva família. I s'hi varen quedar.

Josep Cristòfol, muntanyenc i activista

>> Còpies heliogràfiques dels mapes que Josep Cristòfol feia sobre paper vegetal i amb tinta xinesa. (Autoria: JORDI DALMAU)

Com comença el vostre apassionament per les muntanyes?

Gràcies al meu amic Joaquim Casal vaig començar a sortir, a conèixer muntanyes. Em vaig fer soci del GEiEG, quan encara es notava que l'excursionisme n'havia sigut el motiu fundacional; la secció de muntanya creixia amb molta afició. Vaig ser-ne directiu. Però l'entitat GEiEG també creixia en seccions noves i socis, i l'excursionisme no rebia l'atenció merescuda. I amb uns quants vàrem pensar una nova entitat que practiquéssim, només, l'excursionisme. Així va néixer a Girona la Unió Excursionista de Catalunya, UEC. Era el 1954. La junta fundacional quedà constituïda per Miquel Oliva Prat (president), jo mateix (com a secretari), Florenci Ruhí, Josep Casals Oller, Jaume Nadal i Llibert Codina. Era una època difícil per crear associacions: la UEC no va poder ser autònoma, com a entitat, sinó que va haver de ser una delegació de l'entitat del mateix nom que era a Barcelona. La UEC va estar al carrer de les Ferreries Velles. Vàrem donar a conèixer la nostra entitat amb una exposició a les Sales Municipals de la Rambla; era la manera eficaç i entranyable de donar-se a conèixer a Girona. Avui s'enyora aquell espai d'exposicions.

«La UEC dels anys cinquanta engrescava. Aviat vàrem ser tres-cents socis»

Com era aquella UEC dels anys cinquanta?

Engrescava. Aviat vàrem ser tres-cents socis. El primer president va ser, com he dit, Miquel Oliva, arqueòleg, una personalitat molt reconeguda que, per part de les autoritats de l'època, no va presentar dificultats d'acceptació. Aquella UEC era una verdadera entitat excursionista, a l'estil del temps de la Mancomunitat de Catalunya: s'organitzaven moltes excursions, però sempre hi havia un esperit cultural, un ventall ampli d'activitats socials. El mateix Miquel Oliva va introduir l'arqueologia (teoria i pràctica) a l'excursionisme; Antoni Varés, un veterà del cinema, ensenyava les complicacions de les imatges i els paisatges. Cada soci aportava el bo i millor dels seus coneixements. Entre ells sempre hi havia un professor de català disposat a donar-ne classes, d'amagatotis, és clar; jo mateix vaig ser-ne un. Crec sincerament que aquell esperit de la UEC, junt amb d'altres entitats de tota mena, va

>> Cristòfol, a la seva biblioteca.
(Autoria: JORDI DALMAU)

«Sempre hi havia un professor de català disposat a donar-ne classes, d'amagatotis, és clar»

portar a Girona una voluntat de creativitat i progrés.

En aquella època l'excursionisme tenia les seves publicacions.

Sí. Primer, quan anàvem amb el GEiEG, una vegada es va celebrar a la Devesa de Girona el Rally Ibérico de Càmping, un campament molt nombros, i allà vàrem conèixer una publicació que es deia *La Cuca*, cosa que ens va inspirar a fer la nostra: *El Grill*, l'any 1953, feta a ciclostil, una tecnologia que sempre ocasionava accidents... Després, ja a la UEC, l'entitat publicava *Senderos*, amb espais dedicats a les diverses delegacions, que eren una vintena, de tot Catalunya. Des de Girona hi col·laboràvem tant com podíem.

Quant va durar la UEC?

Cinquanta-vuit anys. Va ser un temps d'aportacions a la cultura catalana i a la convivència social. Després va canviar l'esperit original; els nous di-

>> L'extensa biblioteca de Josep Cristòfol, un reflex de la seva personalitat. (Autoria: JORDI DALMAU)

>> Un dels reconeixements que va rebre Josep Cristòfol per la seva aportació al món de l'excursionisme. (Autoria: JORDI DALMAU)

rigents tenien altres idees i propòsits. Però aquella germanor del primer temps va continuar durant vint-i-cinc anys més, fins al 2012, en unes «Troba-des d'antics excursionistes de la UEC», que organitzàvem amb excursions a muntanyes i llocs significatius. Omplíem un autocar d'antics excursionistes que ens sentíem molt orgullosos d'aquella època, tant pretèrita com fecunda. Entre Francesc Compte i jo mateix vàrem resumir aquella època en el llibre *UEC. 58 anys d'excursionisme*.

Les excursions dites de tren d'Olot propagaven in comptables paratges i muntanyes del Gironès, la Selva i la Garrotxa. Primer amb el GEIEG i després

amb la UEC, va ser excursionista, guia i directiu, va conèixer el territori amb excel·lència i us va enamorar del Puigsacalm, el massís més alt (1.515 m) de la Ruta del Carrilet. Però el Puigsacalm es mereixia més d'un dia, volíeu dedicar-li més excursió, i si ningú us podia acompanyar, us n'hi anàveu sol, dormint on fos. És precisament aquí on va fer la primera escalada en solitari, a les agulles de Santa Magdalena.

Va ser una decisió sobtada; ni corda duia! Però ja vaig grimpar bé, només que al mig de la grimpada em va atrapar un temporal. Tota una vivència. Però l'impacte muntanyenc havia de venir-me als Pirineus, quan per primera vegada vaig fer el Besiberri (3.014 m). Vaig veure clar que l'alta muntanya requeria molta atenció i que els meus companys no disposaven de vacances o bé no coincidíem, i vaig decidir que aquelles altures s'ho mereixien tot, fins i tot anar sol pel món. Les meves excursions pel Pirineu català solien durar tres setmanes. En tinc records inesborrables, com ara el fet d'experimentar la gran solitud.

Com us informàveu i us preparàveu?

A la UEC havíem tingut com a activitat social els cursets d'iniciació a la muntanya. Però en aquell temps no comptàvem amb els mapes actuals. I jo mateix em vaig posar a crear els mapes corresponents a zones de muntanya, a partir de mapes antics i incomplets. Els feia sobre paper vegetal, amb tinta xinesa, i en feia còpies heliogràfiques. A cada mapa hi destacava carenes, pobles i camins. Els excursionistes d'al-

«Amb la Mercè, quan no viatjàvem, preparàvem viatges»

tres entitats ja demanaven els meus mapes, i la llibreria Quera, de Barcelona, en va posar algun a la venda.

Podem dir al peu de la lletra que va fer sortir el país al mapa.

La teva dona també era excursionista?

Aviat va ser-ho. Quan vaig conèixer la Mercè Mas ja vàrem escalar, tots dos, el cingle de Sant Roc de la Barroca. Quan ens vàrem casar no vàrem fer viatge de nuvis, sinó *excursió de nuvis*: una llarga travessia pel Pirineu central amb motxilla i tenda. Tot ho planejàvem junts. I quan els dos vàrem arribar a la jubilació laboral vàrem començar les grans sortides: almenys dues vegades a l'any anàvem als Alps, a fer cims.

Res de fer el turista...

No, no. Pujàvem muntanyes. Hi ha un pic que és fascinant; per a mi, el més bonic del món: la barra dels Écrins (4.100 m), que he fet quatre vegades, en alguna ocasió guiant els meus acompanyants. Són muntanyes que fan respecte. De fer el turista, res. He trepitjat els cinc continents. Amb la Mercè, quan no viatjàvem, preparàvem viatges. L'any 2008, als meus setanta-cinc anys, vàrem arribar, amb la Mercè, al camp base de l'Everest, al Tibet, a 5.500 m d'altitud. Veure-hi sortir el sol és una experiència inoblidable.

>> Descansant, en una collada dels Alps. (Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

>> Filmant, a Chamonix. Dels viatges en queden dotzenes de vídeos.

(Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

>> Josep Cristòfol acompanyant amb l'harmonica les cançons de muntanya (inseparables de l'excursionisme). (Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

>> Cristòfol tocant l'harmonica al despatx de casa seva. (Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

La vostra vocació humanista no s'acaba amb l'excursionisme. Vau entrar a la junta del Cercle Artístic, entitat fundada el 1947 a Girona i dedicada, amb una notable activitat, a la vida cultural. A la postguerra calia molta recuperació de la vida cultural, però era vigilada per una rígida autoritat governativa. El Cercle Artístic era presidit per Gabriel Gómez, una personalitat «tolerada» pel règim del Movimiento.

Quan a Girona es va voler crear el Premi Prudenci Bertrana, de novel·la en català, va ser per una reacció enfront del Premio Inmortal Gerona, en castellà. Era l'any 1967. La comissió que duia aquella iniciativa del Bertrana, preveient les dificultats, va utilitzar

el Cercle Artístic, buscant una empara, diguem-ne un escut protector. Tot es va posar en marxa, el Bertrana va arrelar i ara ja ha complert mig segle d'existència. En aquell episodi inicial vaig ser secretari de la junta organitzadora els primers cinc anys. I el local de trobada era la llibreria Les Voltes, on treballava la meua dona.

Més tard vaig entrar a la Creu Roja de Girona.

Quan Ernest Lluch era ministre de Sanitat volia reformar l'organització de la Creu Roja Espanyola. Durant dos anys vaig ser-ne el president provincial.

I una temporada vaig viure a Salt.

Hi vaig viure vint anys. A Salt, junt

«A Salt, amb en Lluís Mateu, vàrem fundar el Centre Excursionista Saltenc»

amb en Lluís Mateu, vàrem fundar el Centre Excursionista Saltenc, CES, que va arribar a tenir cent cinquanta socis. Vàrem sortir molt, fent excursions mitjanes, per entendre'ns «de tren d'Olot». Després, Pirineus, amb algun tres mil, i un quatre mil als Alps. El 1980 vàrem començar a publicar *La Farga*, la revista de Salt, que encara és ben viva.

Tornem a Girona. El 1979 hi va haver les primeres eleccions municipals de la democràcia. Joaquim Nadal va començar a ser alcalde. En aquelles eleccions va ocupar el número 11 de la llista del PSC, i quan Abete va dimidir va entrar a l'Ajuntament com a regidor d'Esports, al costat d'Antoni Domènech, a Ensenyament, i Joan Miró, a Cultura.

Recordo aquells tres anys de regidor a l'Ajuntament de Girona com una excel·lent experiència de servei. Era un no parar; jo no havia deixat la meua feina, a Els Químics, i els horaris, les reunions, les visites, les activitats, exigien molt. Tots, tots, apreníem teoria i pràctica de la democràcia. Teníem els valors de l'amistat i de la col·laboració per damunt dels partits polítics. En aquell temps es va preparar la independència de Salt, que es va fer efectiva el 1983.

Una activitat social de la UEC era promoure l'ensenyament del català. Però això era mal vist o perseguit per les autoritats governatives. Les classes de català tenien a la UEC un professor de luxe: Iu Bohigas, mestre insigne que retornava de l'exili del 39 i que tenia el goig de treure's de la cartera l'acreditació signada per Pompeu Fabra.

Tinc l'honor d'haver sigut alumne d'Iu Bohigas, i quan ell es va retirar, jo vaig ocupar el lloc de professor, cosa que em va exigir una formació. Ja confiant en la meua producció literària, vaig participar en els concursos que s'atorgaven anualment a Sant Marçal del Montseny i vaig obtenir diversos primers premis.

>> Josep Cristòfol mostrant una fotografia en què apareixen Mercè Mas i Jaume Soler (dona i amic, respectivament, de Cristòfol) acompanyats de Rigoberta Menchú, Premi Nobel de la Pau. (Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

>> Excel·lent col·lecció de màscares que Cristòfol guarda del període en què va cooperar a Centreamèrica. (Autoria: JORDI DALMAU)

L'excursionisme també tenia allò que podríem dir-ne un gènere musical propi: la cançó de muntanya; peces senzilles, de bon aprendre, amb lletra referent a camins, serralades, amistats i records, entre altres temes. La cançó de muntanya va tenir un indiscutible autor de referència, el músic

Elisard Sala, que va compondre més de quatre-centes cançons. Alguna vegada la lletra la hi posava Emili Vendrell, l'eminent tenor, o poetes com Josep Punsola. Les cançons s'agrupaven en llibrets, de bon posar a la motxilla, i se solien aprendre als locals de les entitats o durant el viatge, al tren d'Olot,

per exemple. Sempre m'ha interessat la música: en el seu dia jo havia cantat a l'Orfeó Cants de Pàtria i, uns anys més tard, al Cor Maragall. A la cançó de muntanya vaig entrar-hi de manera curiosa: el 1954 érem un grup de nois i noies que ens reuníem per cantar, i un dia les noies em varen obsequiar

>> Records de Centreamèrica: una màscara (la preferida de Cristòfol) i unes credencials d'observador internacional. (Autoria: JORDI DALMAU)

>> Josep Cristòfol amb el bisbe de Chiapas (Mèxic), monsenyor Samuel Ruiz, i uns cooperants. (Font: ARXIU JOSEP CRISTÒFOL)

amb un casquet de llana, de colors, fet per elles, un color cada una. Jo, agraït, els vaig escriure un poema. Una de les noies coneixia el mestre Josep Viader i li va demanar si podria posar música en aquell poema. El mestre Viader ho va fer i així va néixer la *Cançó del casquet*. Més tard, aquella mateixa noia va dir-me que el mestre Viader volia compondre la música d'una cançó de muntanya i que si jo podria fer-li la lletra. I així va néixer *Nit de campament*, que el dia 26 de novembre de 1957 es va estrenar en el concert inaugural de la Capella Polifònica de Girona. Una altra meva cançó és *Rierol de muntanya*, i m'hi va posar la música el mestre Josep Baró Güell.

I la música al Casal Onyar, de Girona?

El Casal Onyar, de gent gran, portava una gran activitat amb la seva directora, M. Antònia Valle. Els voluntaris de la junta érem Josep Recasens, Salvador París, Francesc Compte, Arturo Gurriarán i jo mateix. Teníem tot un programa de conferències, teatre, projeccions de diapositives i vídeos, concerts, festes... Tota una oferta de di-

versitat i qualitat. I en aquell ambient un dia Salvador París em va proposar d'engrescar-nos a formar un conjunt musical, de nosaltres mateixos, dedicat a havaneres i cançó popular. Allò va anar prenent forma i es va dir Grup Musical del Casal Onyar. El formàvem Salvador París, Rogelio Ortega i jo mateix. Vàrem actuar, sempre voluntàriament, a casals com el nostre, centres cívic i hospitals, al llarg d'uns deu anys. L'última temporada, l'any 2008, vàrem arribar a fer trenta-dues actuacions, a diverses comarques. Vaig aportar-hi, també, la lletra de la cançó *Joia és el cantar*, adaptada sobre una melodia islandesa, i era la cançó d'obertura dels nostres concerts. I també al Casal Onyar, vam dur-hi a terme una altra activitat que va ocupar moltes persones: la Generalitat de Catalunya obsequiava les parelles catalanes que celebraven els cinquanta anys del seu casament amb una estada en un hotel de la costa i una visita guiada a la ciutat de Girona. Es va confiar al Casal Onyar aquesta organització, i entre octubre i desembre, durant la campanya «Noces d'or», ens arribaven autocars amb més

«L'operació "Noces d'or" va mobilitzar trenta-cinc voluntaris»

de dos centenars de visitants cada setmana. Aquells turistes necessitaven uns guies i, en conseqüència, es formà un equip d'uns trenta-cinc voluntaris que exercíem aquesta funció. Era una feina molt agraïda, que compensava de sobres el treball aportat.

Afiliat a Justícia i Pau, vau col·laborar assíduament amb ONG solidàries i d'observació dels drets humans en diverses missions internacionals, principalment en països de Centreamèrica. Com vau començar aquella activitat?

Fou el 1996, quan amics que treballaven en temes de cooperació internacional em van convidar a participar en una d'aquelles missions, que s'havia de fer per Nicaragua, Guatemala i Chiapas. Vaig descobrir tot un món de possibilitats, en el sentit de poder

«Els règims totalitaris barraven el pas als observadors internacionals»

desenvolupar tasques humanitàries, i m'hi vaig apuntar de seguida. Estava jubilat i tenia tot el temps del món.

Quines feines hi realitzàveu?

Les feines eren diverses, segons el moment: recordo, per exemple, la tragèdia provocada per l'huracà Mitch (1998), un dels més potents observats mai, que afectà Hondures, Guatemala i Nicaragua; una tragèdia immensa que va provocar onze mil morts i una quantitat semblant de desapareguts, i que més de tres milions de persones es quedessin sense casa i ho perdessin tot. L'actuació de moltes ONG va ser ràpida i decisiva. Vam ser-hi des del primer moment. SOARPAL, l'ONG d'Arbúcies a la qual pertanyo, va aconseguir, en poc temps, lliurar un centenar de cases noves a gent necessitada que s'havia quedat sense. De fet, aquest esperit d'ajuda humanitària és el que inspirava les nostres actuacions. També es va fer molta feina, a Nicaragua, en el tema de l'alfabetització.

I els observadors internacionals es van fer presents a les eleccions a Centreamèrica?

Molts viatges vam fer-los en qualitat d'observadors internacionals en ocasió d'eleccions en aquells països centreamericans. Però potser el de més transcendència va ser el del febrer de 1998 a Chiapas (Mèxic). La Comissió Civil Internacional d'Observació dels Drets Humans, constituïda per uns dos-cents participants (quaranta-cinc de Catalunya), provinents pràcticament de tots els països europeus, tenia com a objectiu constatar i denunciar la vulneració sistemàtica dels drets humans a l'Estat de Chiapas. Fou una tasca dura, esgotadora, plena de dificultats. Naturalment no érem benvinguts i el govern mexicà ens posava tota mena de traves i ens amenaçava. Érem vigilats en tot moment i cada dia omplíem les planes i portades dels diaris amb comentaris que no eren pas afalagadors. De tot plegat se'n va publicar un informe de

>> Cristòfol, al balcó de casa seva. (Autoria: JORDI DALMAU)

178 planes que es va fer arribar a tots els governs dels països representats a la Comissió.

Aquest moviment com es finança?

Cadascú es paga de la seva butxaca totes les despeses, i l'estada allà la tenim solucionada: famílies amigues ens allotgen a casa seva. La satisfacció per la feina feta, les enriquidores experiències viscudes, que mai oblidarem, la convivència amb aquella bona gent,

tan senzilla i tan hospitalària, tan autèntica, tot el que d'ells hem après, ho compensa tot; val molt més del que nosaltres podríem aportar.

Hem fet el cim d'una muntanya periodística. Bé podríem dir que el voluntariat i l'esperit participatiu són excel·lents maneres de fer sortir el país al mapa. Ara, però, ja no amb aquella tinta xinesa, sinó amb el traç d'uns compromisos cívics molt sòlids.